

УДК 373.3.016

DOI 10.31654/2663-4902-2025-PP-1-64-73

Дубровська Л. О.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки,
початкової освіти, психології та менеджменту
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
dubrovskie9@gmail.com
orcid.org/0000-0001-7158-6115

Горяньська А. М.

кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогіки,
початкової освіти, психології та менеджменту
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
pesotskie2@gmail.com
orcid.org/0009-0002-9741-4623

Пісоцький В. П.

кандидат філософських наук, доцент кафедри педагогіки,
початкової освіти, психології та менеджменту
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
vadimpesotskiy@gmail.com
orcid.org/0009-0004-6121-8238

Король В. С.

старший викладач кафедри педагогіки, початкової освіти,
психології та менеджменту
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
vladimirkorol7324@gmail.com
orcid.org/0000-0003-1190-2803

**ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ В УЧНІВ
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ НЕТРАДИЦІЙНИХ ФОРМ УРОКІВ**

У статті розкрито проблему мотиваційної складової сучасного уроку в початковій школі через впровадження в освітній процес креативних завдань, що сприятимуть розв'язанню проблеми освіти: навчити та підготувати випускника, спроможного повноцінно реалізуватися в житті. Розкрито поняття мотивації, навчальної і пізнавальної мотивації. Розглянуто етапи формування навчальної мотивації в молодших школярів. Визначено психолого-педагогічні особливості формування навчальних мотивів в учнів молодших класів. Автори виділяють пріоритетним завданням Нової української школи спрямування учнів на вироблення позитивної мотивації та підвищення інтересу до навчання. Основним у педагогічному мистецтві вчителя є вміння спонукати, а не примушувати. Для кращого переходу на нову систему освіти, яка спрямована на формування в школярів бажання вчитись, досягати відповідних цілей, першочерговим завданням є розвиток в учнів пізнавальних інтересів та формування внутрішньої (процесуальної) мотивації до навчання. Урахування вікових та індивідуальних особливостей учнів, створення відповідних навчальних і виховних ситуацій сприятиме розвитку їхніх потенційних можливостей, викликаючи зустрічну активність і бажання отримувати новий досвід у процесі навчання. Автори розкривають різні підходи до визначення, класифікації нетрадиційних форм навчання у початковій школі, що забезпечують освіту, альтернативну за змістом або формам і методам роботи з учнями. У статті розглянуто вплив нетрадиційних форм навчання (нетрадиційний урок, «альтернативний урок», сторітелліне) на можливості формування пізнавальної мотивації школярів. Ці

ситуативні фактори мотивації здатні істотно посилити позитивну динаміку мотивів молодших школярів та вплинути на інтенсивність їх актуальної мотивації: викликати спонтанну пізнавальну активність, безпосередній інтерес, цікавість, позитивні інтелектуальні емоції, актуалізувати розвиток творчих здібностей.

Стаття аналізує різні погляди на проблему формування мотивації до навчання в учнів початкової школи засобами нетрадиційних форм уроків.

Ключові слова: початкова школа, навчання у початковій школі, мотивація, навчальна мотивація, механізми формування мотивації, пізнавальний інтерес, нетрадиційні форми навчання, розвиток особистості молодшого школяра.

Постановка проблеми. Сучасний стан розвитку суспільства вимагає глибокого розуміння закономірностей поведінки і мотивації вчинків людини, особливо це стосується проблеми витоків активності та мотиваційної спрямованості особистості, стимулювання дітей і молоді до суспільно-корисних форм діяльності, самопізнання і саморозвитку. Мотивація є однією з фундаментальних міждисциплінарних наукових проблем. Їй приділяється велика увага як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями. Дж. Аткинсон, А. Бандура, В. Вілюнас, С. Занюк, І. Імедадзе, А. Колот, О. Леонтьєв, Д. Мак-Клелланд, А. Маслоу, В. Моляко, Л. Орбан-Лембрик, М. Первін, Дж. Роттер, Е. Скіннер, В. Франкл, Х. Хекхаузен та ін. вбачають у мотивації важливий чинник будь-якої діяльності: разом зі здібностями, знаннями, уміннями, навичками вона здатна забезпечити цілеспрямовану активність і мобілізувати зусилля для досягнення успіху в діяльності. Оскільки будь-яка діяльність полімотивована, мотивація охоплює широкий спектр явищ, які спонукають людей до діяльності, її розглядають як процес реалізації мотивів і цілей [6; 7; 11].

Особливо гостро стоїть питання про необхідність дослідження взаємозв'язків зовнішніх і внутрішніх мотиваційних тенденцій суб'єкта [11]. З боку суспільства – це функція керівництва, що полягає у формуванні в суб'єкта стимулів до соціально значущої діяльності, а також у довгостроковому впливі на особистість з метою зміни за заданими параметрами структури її соціальних потреб, ціннісних орієнтацій та інтересів, формування відповідного мотиваційного ядра і розвитку на цій основі інтелектуального, трудового і творчого потенціалу. З боку суб'єкта – це динамічний психофізіологічний процес, який стимулює і підтримує поведінкову активність на певному рівні, визначаючи її організованість, спрямованість, стійкість та інтенсивність.

Сучасна школа покликана всіляко забезпечувати особистісний розвиток учня, підтримувати його індивідуальність, здатність до саморозвитку і творчості вже з першого року навчання, коли починають актуалізуватися численні задатки і розвиватися загальні здібності, інтелектуальні та особистісні якості, система мотивів, цілей і ціннісних орієнтацій. Якщо в мотивах школяра утворилась ієрархія, тобто він здатний долати власні безпосередні спонукання заради соціально значущих мотивів учіння, він піднімається на новий, особистісний рівень навчальної діяльності. Це досягається завдяки спеціально організованій мотивації – сукупності зовнішніх та внутрішніх умов, що викликають активність суб'єкта навчальної діяльності та визначають спрямованість його особистості [5; 9; 11].

Мотивація навчальної діяльності є важливим фактором удосконалення процесу навчання і одночасно показником його ефективності та результативності, оскільки стимулює пізнавальну активність учнів, самостійність, інтелектуальні та творчі здібності, спонукає до самоосвіти і самовиховання. Мотивація покликана зробити процес навчання дитини цілеспрямованим і керованим, щоб він не перетворився на зубріння, а спонукав учня в нових навчальних ситуаціях до вияву допитливості, рефлексії, децентрації, самостійності, працелюбства.

Початкова школа є саме тим етапом, на якому закладаються основи компетентності (предметної, соціальної, комунікативної, емоційної) і формується інтерес до вивчення нового. З точки зору підвищення ефективності навчальної діяльності актуальними завданнями є урізноманітнення форм навчального процесу, активізація пізнавальної діяльності учнів, розширення сфери їх інтересів. Нетрадиційні форми навчання у поєднанні з традиційним уроком дозволяють учителю значно урізноманітнити взаємодію з учнями [4; 8]. Окрім цього, ми розглядаємо їх як ситуативні чинники мотивації, що здатні істотно посилити позитивну динаміку мотивів молодших школярів та вплинути на інтенсивність їх актуальної мотивації: викликати спонтанну пізнавальну активність, безпосередній інтерес, цікавість, позитивні інтелектуальні емоції, актуалізувати розвиток творчих здібностей, зокрема, креативності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій дає можливість зазначити: у вітчизняній психолого-педагогічній науці мотивація розглядається як складний багаторівневий регулятор життєдіяльності людини, її поведінки й діяльності. Чим вищий рівень мотивації, чим більше чинників (мотивів) спонукають людину до діяльності, тим більше зусиль вона схильна докладати. Найвищим рівнем цієї регуляції є свідомо-вольовий, представлений сукупністю свідомих мотивів, які спонукають суб'єкта до досягнення мети. У сучасній психології мотивації спостерігаються спроби інтегрувати основні конструкти: соціальний інтерес (А. Адлер), локус контролю (Дж. Роттер), самоефективність (А. Бандура), стиль пояснення успіхів і невдач (М. Селігман), самоактуалізація (А. Маслоу, К. Роджерс) та ін., що описують різні компоненти мотивації, запропоновані в рамках різних теорій. Структурними компонентами мотивації є: мотивація ініціації (спонукає до діяльності); мотивація селекції (відповідає за вибір мети); мотивація реалізації (регулює реалізацію виконання відповідної дії); мотивація постреалізації (відповідає за завершення виконання відповідної дії й перехід від однієї до іншої).

В. Асєєв, Г. Балл, М. Данилов, Б. Додонов, Є. Ільїн, Т. Кудріна, Т. Левченко, С. Максименко, О. Савченко, Ю. Шаров, П. Якобсон та ін. наголошують, що мотиваційна система особистості має набагато складнішу будову, ніж проста сукупність мотиваційних утворень. Вона описується як винятково широка сфера, що охоплює домінуючі потреби, операціональні установки, які здійснюються автоматично, поточні актуальні прагнення, сферу ідеального.

Вивченню проблеми мотивування та формування навчальної та виховної мотивації у психолого-педагогічних дослідженнях приділяли увагу Г. Абрамова, М. Алексєєва, М. Артюшина, Л. Божович, М. Гінзбург, О. Гнатюк, П. Гончарук, Н. Гуткіна, А. Дусавицький, Г. Костюк, Н. Клименко, В. Климчук, Л. Кондратенко, Д. Кудінов, М. Лук'янова, А. Маркова, М. Матюхіна, Н. Пророк, В. Семиченко, Л. Фрідман та інші.

У дидактико-методичній літературі та на сторінках фахових видань ведеться дискусія щодо визначення ролі нестандартних форм в організації навчання, їх класифікації, ефективності та доцільності використання. Цих проблем торкалися у своїх дослідженнях С. Грищенко, Т. Лакоценіна, Л. Лухтай, С. Кульневич Е. Печерська, І. Підласий, В. Прауде, О. Савченко, В. Щеньов та інші. Проте ще не достатньо досліджені особливості впливу цих форм навчання на мотивацію школярів початкових класів. Таким чином, актуальність теми полягає в необхідності дослідження мотиваційної складової нетрадиційних форм організації навчальної діяльності в початкових класах. Широке впровадження нових інформаційних технологій, що дають змогу втілювати різноманітні нововведення у процес навчання, вимагає удосконалення засобів і прийомів пізнавальної мотивації, інтелектуальних і комунікативних вмінь і навичок учнів початкової школи.

Мета дослідження – проаналізувати психолого-педагогічні особливості формування мотивації до навчання в учнів початкової школи засобами нетрадиційних форм уроків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Рушійною силою успішної навчальної діяльності кожної дитини є високий рівень її мотивації до цього виду діяльності. Навчальна діяльність – процес двосторонній, з одного боку – це дії вчителя (викладання), з іншого – дії учня (учіння). Учбова діяльність – це особлива форма активності учня, спрямована на зміну самого себе як суб'єкта навчання. У молодшому шкільному віці учбова діяльність стає провідною, бо саме у ній відбувається розвиток інтелекту, вищих психічних функцій (сприймання, пам'яті, мислення, уяви), формується сама особистість суб'єкта діяльності, її спрямованість як ієрархічно організована система мотивів [10]. Мотивація до учбової діяльності складається з елементів, які динамічно змінюються, трансформуються, насамперед це актуальні потреби суб'єкта пізнання, його мотиви: бажання, прагнення, інтереси, ідеали, переконання, світогляд; прийняті від вчителя або поставлені самостійно цілі, що визначають напрям, в якому слід діяти, щоб задовольнити пізнавальну потребу та актуалізувати сенс навчання для школяра, зробити його особистісно значущим. Лише таке навчання дає можливість учневі побачити життєву перспективу, зміцнює віру у власні можливості, захоплює ентузіазмом, сподіванням на позитивні зміни в житті. Отже, становлення пізнавальної мотивації є не тільки зростанням позитивного або негативного ставлення до навчання, а й ускладненням структури мотиваційної сфери елементами, що входять до неї [3].

Усі мотиви навчальної діяльності можуть бути поділені на дві категорії:

Зовнішні мотиви – це за своєю суттю соціальні мотиви, які залежать від факторів, що опосередковано впливають на мотивацію навчання, але з навчальною діяльністю безпосередньо не пов'язані – це прагнення бути освіченою людиною, принести користь суспільству, наслідувати кумирів, отримати схвалення старших товаришів, домогтися успіху, престижу, опанувати ефективними способами комунікації та взаємодії з оточуючими людьми, однокласниками. Ці мотиви опосередковуються оцінкою індивіда іншими людьми – «ситуативний примус» на виконання навчальних завдань: головні дихотомічні мотиви – потреба в повазі оточення та уникнення неприємностей. Зовнішнє захоплення: матеріальні або моральні стимули за гарні оцінки, тобто головним є не набуття знань, а якась винагорода. Навчання за такими мотивами здійснюється за принципом поєднання «батюга і пряника» і є, як правило, малопродуктивним. Проте, хоча зовнішня мотивація і перебуває поза змістом навчальної діяльності, але саме ця діяльність є засобом досягнення інших важливих цілей (власні досягнення, престиж тощо). До того ж саме зовнішня мотивація включає вольову регуляцію діяльності і сприяє її розвитку.

Внутрішні мотиви – це пізнавальні мотиви, безкорисливі за своєю суттю і пов'язані з процесуальними та змістовними (структурними) характеристиками самої навчальної діяльності: потреба в пізнанні нового, прагнення отримувати знання і навчитись їх застосовувати; прагнення засвоїти способи самостійного надбання знань; прагнення вдосконалювати свої пізнавальні можливості та ін. Дослідження продемонстрували, що зміст навчання, його значущість для подальшого життя є основою конструктивної мотивації навчальної діяльності [5; 11]. Під впливом навчальної діяльності відбуваються значні зміни у спрямованості інтересів дітей. На основі інтересу до навчальної діяльності у молодших школярів формується спеціально організовані *пізнавальні інтереси*, тобто прагнення до пізнання нового у межах певного навчального предмету (математики, природознавства, мови, праці тощо) [9].

Зовнішню і внутрішню мотивацію не слід протиставляти, вони не існують окремо одна від одної, не протилежні полярно, між ними існують взаємопереходи. Так, формування пізнавальної мотивації тісно пов'язане зі змістом і способами навчання. Важливою передумовою розвитку навчальної діяльності є зміна мотиву [3]. На початковому етапі навчальної діяльності у першокласників переважають вузькі соціальні мотиви: бажання заробити гарну оцінку, схвалення учителя і батьків. Часто діти не розуміють конкретного значення оцінок – за критерій береться їх кількість,

величина цифри, колір, форма і т.д. Через деякий час (другий етап) дитина починає розуміти істинні критерії оцінки, але й на цьому етапі оцінка залишається самоціллю. Для ефективної організації навчання важливо, щоб мотив мав *внутрішній характер*, тобто щоб зміст діяльності та мотив відповідали один одному. *На третьому етапі* у школярів переважає процесуальний компонент мотивації: виникає безпосередній інтерес до самого процесу учіння, але ще без усвідомлення його значення. *На четвертому етапі* актуальним стає результативний складник мотивації, з одного боку, пов'язаний з окресленням далеких перспективних цілей, а з іншого – прийняттям учнем цілей і завдань у самій діяльності: формується інтерес до змісту навчальної діяльності, засвоєння знань, умінь набуває особистісного сенсу. Результативна мотиваційна установка відіграє провідну роль у детермінації навчальної діяльності, особливо якщо її процесуальний компонент викликає негативні емоції. У цьому разі на перший план висувуються цілі, наміри, котрі визначають кінцеві й проміжні завдання діяльності, що, своєю чергою, мобілізує енергію школяра на подолання труднощів. Тут основою спонукальною силою є прямий результат діяльності, тобто засвоєні знання, вміння, навички, створений продукт. Приємним бонусом може бути схвалення учителя, заохочення, коли учня ставлять у приклад іншим. Як правило, школярі з високою успішністю здебільшого виявляють *мотивацію досягнення успіху*, тобто прагнуть досягти високих результатів і майстерності в навчальній діяльності, яке поєднується з мотивом отримання високої оцінки за свою роботу. Наприкінці молодшого шкільного віку актуалізується потреба особистісного самоствердження, що може проявлятися по-різному. Якщо в одних дітей становлення цієї потреби відбувається у поєднанні з успішним навчанням і зразковою поведінкою, то в інших може бути зовсім навпаки.

Значну роль у поведінці та діяльності молодшого школяра починають відігравати *моральні спонукання*, мотиви суспільного спрямування. Найбільш рельєфно це виявляється у спілкуванні з товаришами. Характерне некритичне наслідування поведінки, манер, суджень, оцінок однолітків. Значущим мотивом 9–10 річних дітей стає прагнення зайняти певну позицію серед однокласників, у колективі класу. Статус відмінника або невстигаючого позначається на самооцінці дитини, її самоповазі, самосприйнятті.

Отже, мотиваційна сфера є досить динамічною: впродовж навчання значення та вплив окремих мотивів змінюється, відповідно змінюється й ієрархія мотивів учня. Поєднання внутрішньої і зовнішньої мотивації може бути як позитивним, так і негативним. Зокрема, внутрішня мотивація учіння може підсилюватися позитивною зовнішньою (коли вчитель і батьки підтримують і заохочують дитину) і послаблюватися у випадку їх байдужості. Учителю важливо помічати та відзначати досягнення кожного учня. Це особливо важливо для дітей зі стійким афективним комплексом, що супроводжується почуттями меншовартості, приниження, ображеного самолюбства. Для тривожних дітей, учнів із низькою самооцінкою характерна мотивація уникнення невдач. Їм життєво необхідні позитивні підкріплення, щоб підтримувати мотивацію до навчання на належному рівні. Публічна похвала й винагорода сприяє підвищенню самооцінки та самоповаги таких учнів, підвищенню статусу в колективі. Навіть незначний успіх їх позитивно мотивує.

Вагомим стимулом є зворотний зв'язок, важливо, щоб він був чіткий і конкретний. Учень має усвідомлювати свої навчальні перспективи («зону найближчого розвитку»), сильні й слабкі сторони при виконанні завдань, доручень. Дітей слід частіше заохочувати, хвалити. Схвалення підвищує у школярів упевненість у собі, зміцнює почуття власної гідності [4].

Причини зниження мотивації до навчальної діяльності, на які слід звернути увагу вчителів, наступні: негативне ставлення учня до вчителя або вчителя до учня;

низька особиста значущість предмета, невідповідність навчальних впливів розумовому розвитку учня, низька продуктивність навчальної діяльності; нерозуміння мети навчання; страх перед школою та ін.

Формування мотивації має два механізми (В. Асєєв). Перший з них відбувається «знизу вверху» і полягає в тому, що умови діяльності (навчальної, трудової) чи міжособистісних відносин, які стихійно виникли або спеціально організовані вчителем, вибірково актуалізують окремі ситуативні спонукання, які, за умови систематичної актуалізації, переходять у стійкі мотиваційні утворення. Другий механізм працює «зверху вниз» і полягає в засвоєнні суб'єктом трансльованих йому в готовій формі спонукань, цілей, ідеалів, які, за задумом вчителя, мають бути сформовані в учня і які суб'єкт сам повинен перетворити із зовнішніх у внутрішні, прийняті і реально діючі. Повноцінне формування мотиваційної системи особистості має включати в себе обидва механізми.

В епоху Інтернету важливим завданням педагога є постійне підвищення інтересу учнів до уроку. З метою оптимізації мотиваційної складової навчання вчителю потрібно активніше використовувати різноманітні дидактичні форми навчання, які можуть бути цікавішими, ніж традиційні уроки. Нестандартні форми роботи завдяки таким стимулам як новизна і зміна, несподіваність, складність, невизначеність, здатні значно посилити процесуальний бік мотивації.

Існує багато класифікацій нестандартних типів уроків. Н. І. Стяглик [12], визначає дві групи:

1. «пульсуючі», тобто форми навчання, які відомі в педагогіці давно, але через соціальні та інші умови потреба та частота їх застосування в практиці різна;

2. «нестандартні форми» – це форми, які раніше не застосовувались і відрізняються оригінальністю їх організації. Вони в основному виникли в останні роки під впливом науково-технічного прогресу, а саме появи нових засобів комунікації та джерел отримання інформації (радіо, телебачення, Інтернет)

Усі типи нестандартних уроків об'єднує нетрадиційна організація та можливість прояву творчості, як з боку вчителя, так і з боку учнів.

Розглянемо типологію А.Хуторського, який не використовує термін «нестандартні уроки», відносячи їх до категорії творчих. Дослідник виділяє:

Уроки когнітивного типу: «урок-спостереження; урок-експеримент; урок дослідження об'єкта; пошуковий урок; лабораторно-практичний урок; урок постановки проблем та їх рішення; урок конструювання понять (правил, закономірностей, гіпотез); урок конструювання теорій; урок-концепт, побудова картини світу або її частини; урок роботи з першоджерелами (культурно-історичними аналогами); інтегративний урок; метапредметний урок; міжпредметний урок; урок філософського узагальнення».

Уроки креативного типу: урок складання і рішення задач; урок-діалог (дискусія, диспут, евристична бесіда); урок-парадокс; урок-фантазія; урок винахідництва; урок технічної (наукової,) творчості; урок моделювання; урок символотворчості; урок «зміни» історії (власне рішення історичних подій); урок-евристична ситуація; урок відкриттів; твір (завдання-казки, лічилки, літописи і т.д.); ділова гра; рольова гра; уроки-подорожі (реальні, віртуальні); урок-навпаки (учень в ролі вчителя); урок в школі майбутнього; прогностичний урок; урок захисту творчих робіт; урок-олімпіада; урок творчого узагальнення [2].

Отже, розвиток креативності та творчих здібностей учнів істотно підвищує ефективність самого уроку, створює умови для розкриття особистості учня.

С. Кульневич і Т. Лакоценіна на основі ключових особливостей змісту та організації навчально-пізнавальної діяльності виділяють наступні класи нестандартних уроків: 1) уроки зі зміненими способами організації. У цю групу входять такі уроки: урок-лекція, лекція-парадокс, захист знань, захист ідей, урок удвох, урок-зустріч; 2) уроки, що імітують будь-які заняття або види робіт. Урок-екскурсія. Урок-заочна екскурсія; 3) уроки, що спираються на фантазію. Урок-казка. Мета цих уроків –

прищепити учням любов до вдумливого читання, викликати радість від спілкування з книгою, увагу до слова; відпрацювання навичок виразного читання; виховання уважності, відповідальності.

Цікавою технологією, яка швидко завойовує популярність серед школярів і учителів, є сторітеллінг – мистецтво захоплюючої розповіді та передачі за її допомогою необхідної інформації з метою впливу на емоційну, мотиваційну, когнітивну сферу слухачів, що робить процес навчання цікавим і захоплюючим. Сторітеллінг як універсальний метод навчання забезпечує легке засвоєння матеріалу, розвиток уяви, подолання страху публічного виступу, налагодження стосунків з іншими учнями, самопізнання [1].

Велике значення для формування дружного колективу, самостійності, позитивного ставлення до праці і для виправлення певних відхилень в поведінці деяких дітей має гра. До ігрових форм уроку відносять дидактичні, рольові, імітаційні, ділові та інші ігри. Ігрові форми відрізняються тим, що процес навчання максимально наближений до практичної діяльності. Дидактичні ігри проводяться в атмосфері розкутості, спонтанного вияву активності, коли результат не є самоціллю. Вони розвивають не лише інтелектуальні уміння, вчать користуватися різними планами, схемами, формулювати висновки згідно законів логіки, працювати в команді, а й за певних обставин актуалізують потенційні мотиви, пов'язані з пробудженням чуттєво-інтуїтивного відображення, для якого властива новизна відкриття, що знаходить свій вияв у творчих здібностях дитини (інтуїція, продуктивна уява, почуття гармонії, кмітливість, винахідливість). Під впливом дидактичних розвивальних ігор, які вчать не тільки вільно фантазувати, а й спрямовувати свою фантазію, креативність на вирішення різних типів задач, розвиваються такі механізми творчості, як проектування й перетворення відображеного відповідно до мети дій чи діяльності на нові образи, думки або почуття.

Висновки. Отже, вчителю необхідно володіти різними способами і прийомами роботи з класом, щоб обрати те найефективніше, що найвищою мірою сприяло б досягненню кінцевого результату. Важливим у вирішенні даної проблеми є правильний підбір форм роботи, які дозволяють якісно проводити урок. Нестандартні уроки, дидактичні ігри, новітні технології слід активніше впроваджувати в освітній процес усіх шкіл. Порівняно зі стандартними уроками ці форми роботи мають наступні переваги: у них не даються готові для засвоєння знання; вони містять деяку допустиму (оптимальну) невідповідність, неузгодженість нової інформації з відомим, очікуваним, а тому стимулюють пошукову активність, викликають інтерес, позитивні інтелектуальні емоції, спонукають і спрямовують дослідницьку поведінку, дають можливість відчути свободу і самодетермінацію в учінні. Усе це значно посилює внутрішню (процесуальну) мотивацію.

Важливу роль у розвитку процесуальної мотивації відіграє вплив прикладу учителя, головним завданням якого є формування в кожного учня наскрізної компетентності – уміння вчитися самостійно. Для його вирішення потрібно не лише знати вікові закономірності розвитку та індивідуальні особливості мотиваційної сфери кожного свого учня, а й уміти майстерно поєднувати зовнішню і внутрішню мотивацію навчання, акцентуючи залежно від мети уроку процесуальну або результативну складові цього процесу, роблячи його цілеспрямованим і водночас цікавим і нестандартним. Усе це, як і сенс навчання, може передати лише внутрішньомотивований учитель, котрий демонструє не лише знання, а й особистий інтерес, позитивне ставлення до свого предмета.

Навчальна діяльність, як провідна діяльність молодшого школяра, полімотивована. Вона має бути орієнтована не лише на успішне засвоєння знань, умінь і навичок, необхідних для подальшого ефективного використання в житті, а, перш за все, на розвиток особистості учня, зокрема утворення ієрархічної системи мотивів і цілей, які спонукають вчитися і розвиватися. Важливим критерієм розвитку особистості учня є сформованість у нього мотивів досягнення успіху – вищої форми

мотивації для діяльності, взаємодії людей між собою, а також із навколишнім світом. Мотивація досягнення у поєднанні з почуттям компетентності (самоефективності) і самоствердженням (прагненням бути причиною своїх дій), є важливою спонукою будь-якої діяльності й актуалізує процесуальну (внутрішню) мотивацію.

Перспективність подальших наукових пошуків може бути спрямована на проблему формування мотивації досягнення успіху в молодших школярів та підвищення їх упевненості у своїх можливостях.

Література

1. Барсукова Л. А. Сторітелінг в початковій школі як технологія розвитку критичного мислення: *практичний порадник для вчителів початкових класів*. Коростень. 2018. 28 с.
2. Гомонюк А. Г. Нестандартні форми уроків. *Педагогічна академія пані Софії*. 2006. № 6. С. 48.
3. Гуткіна Н. І., Печенков В. В. Динаміка навчальної мотивації учнів. *Вісник практичної психології освіти*. 2006. № 4 (9). С. 46–50.
4. Дараган Т. Роль учителя у формуванні позитивного ставлення учнів до навчання. *Початкова школа*. 2010. № 4. С. 69–70.
5. Дзюбко Л. В. Діагностика навчальної мотивації: збірник методик. Київ: Шк. Світ, 2011. 128 с.
6. Занюк С. С. Психологія мотивації: навч. посіб. Київ: Либідь, 2002. 304 с.
7. Макаревич О. Мотивація як підґрунтя дій особистості. *Соціальна психологія*. 2006. № 2 (16). С. 134–141.
8. Наволокова Н. П. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій. 2-ге вид. Харків: Вид. група «Основа». 2012. 176 с.
9. Парфілова С. Л. Формування пізнавального інтересу як мотиву навчальної діяльності. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Випуск 10 / Редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін.* Київ; Вінниця: ДОВ «Вінниця». 2006. 500 с.
10. Пісоцький В. П., Горянська А. М. Теоретичні питання вікової психології: навч. посіб. 2-ге вид., випр. і доповн. Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2023.
11. Психологічна діагностика мотивації особистості до навчання в умовах інформаційного суспільства: монографія / Н. В. Пророк, Л. Н. Кондратенко, Л. М. Манилова та ін.; за ред. Н.В. Пророк. Київ: Вид. дім «Слово». 2020. 131 с.
12. Стяглик Н. І. Нетрадиційні форми навчання та їх вплив на якість навчального процесу в школі. Харків, 1994. С. 12–13.

References

1. Barsukova, L.A. (2018). *Storitelinh v pochatkovii shkoli yak tekhnolohiia rozvytku krytychnoho myslennia* [Storytelling in elementary school as a technology for developing critical thinking]. Korosten [in Ukrainian].
2. Homoniuk, A.H. (2006). Nestandardni formy urokiv [Non-standard forms of lessons]. *Pedahohichna akademiia pani Sofii – Ms. Sofia's Pedagogical Academy*, No 6. P. 48 [in Ukrainian].
3. Hutkina, N.I. & Pechenkov, V.V. (2006). Dynamika navchalnoi motyvatsii uchniv [Dynamics of students' learning motivation]. *Visnyk praktychnoi psykholohii osvity – Bulletin of Practical Educational Psychology*. No 4 (9). P. 46–50 [in Ukrainian].
4. Darahan, T. (2010). Rol uchytelia u formuvanni pozytyvnoho stavlennia uchniv do navchannia [The role of the teacher in shaping students' positive attitudes towards learning]. *Pochatkova shkola – Primary school*. No 4. P. 69–70 [in Ukrainian].
5. Dziubko, L.V. (2011). *Diahnostyka navchalnoi motyvatsii* [Diagnostics of learning motivation]. Kyiv: Shk. Svit [in Ukrainian].
6. Zaniuk, S.S. (2002). *Psykholohiia motyvatsii* [Psychology of motivation]. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].

7. Makarevych, O. (2006). Motyvatsiia yak pidgruntia dii osobystosti [Motivation as the basis of individual actions]. *Sotsialna psykholohiia – Social psychology*. No 2 (16). P. 134–141 [in Ukrainian].

8. Navolokova, N.P. (2012). *Entsyklopediia pedahohichnykh tekhnolohii ta innovatsii* [Encyclopedia of pedagogical technologies and innovations]. (2 ed.). Kharkiv: Vyd. hruppa «Osnova» [in Ukrainian].

9. Parfilova, S.L. (2006). Formuvannia piznavalnoho interesu yak motyvu navchalnoi diialnosti [Formation of cognitive interest as a motive for educational activity]. *Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy – Modern information technologies and innovative teaching methods in the training of specialists: methodology, theory, experience, problems*. (I.A. Ziaziun (Eds.)). Issue 10. Kyiv; Vinnytsia: DOV «Vinnytsia» [in Ukrainian].

10. Pisotskyi, V.P. & Horianska, A.M. (2023). *Teoretychni pytannia vikovoi psykholohii* [Theoretical issues of age psychology]. (2 ed.). Nizhyn: Vyd-vo NDU im. M. Hoholia [in Ukrainian].

11. (2020). Psykholohichna diahnostyka motyvatsii osobystosti do navchannia v umovakh informatsiinoho suspilstva [Psychological diagnostics of individual motivation for learning in the information society]. (N.V. Prorok, L.N. Kondratenko, L.M. Manylova ta in.; za red. NV. Prorok (Eds.)). Kyiv: Vyd. dim «Slovo» [in Ukrainian].

12. Stiahlyk, N.I. (1994). *Netradytsiini formy navchannia ta yikh vplyv na yakist navchalnoho protsesu v shkoli* [Non-traditional forms of learning and their impact on the quality of the educational process at school]. Kharkiv [in Ukrainian].

Dubrovsk L.

Candidate of Science in Pedagogy, a Docent at the Department of Pedagogy, Elementary Education, Psychology and Educational Management
Nizhyn Gogol State University
dubrovskie9@gmail.com
orcid.org/0000-0001-7158-6115

Horianska A.

Candidate of Science in Psychology, a Docent at the Department of Pedagogy, Elementary Education, Psychology and Educational Management
Nizhyn Gogol State University
pesotskie2@gmail.com
orcid.org/0009-0002-9741-4623

Pisotskyi V.

Candidate of Science in Philosophy, a Docent at the Department of Pedagogy, Elementary Education, Psychology and Educational Management
Nizhyn Gogol State University
vadimpesotskiy@gmail.com
orcid.org/0009-0004-6121-8238

Korol V.

Senior Teacher at the Department of Pedagogy, Elementary Education, Psychology and Educational Management
Nizhyn Gogol State University
vladimirkorol7324@gmail.com
orcid.org/0000-0003-1190-2803

DEVELOPING LEARNING MOTIVATION IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS THROUGH NON-TRADITIONAL LESSON FORMATS

The article explores the issue of motivational components in modern primary school lessons through the integration of creative tasks into the educational process. These tasks

aim to address a key challenge in education: preparing graduates who can fully realize their potential in life. The concept of motivation, including learning and cognitive motivation, is examined. The stages of learning motivation development in younger students are analyzed, along with the psychological and pedagogical aspects of shaping educational motives in primary school students.

The authors emphasize that one of the priority objectives of the New Ukrainian School is to foster positive motivation and enhance students' interest in learning. A teacher's pedagogical mastery lies in the ability to inspire rather than compel. To facilitate the transition to a new educational paradigm that cultivates students' intrinsic desire to learn and achieve goals, it is essential to develop their cognitive interests and internal (process-oriented) motivation. Considering students' age-related and individual characteristics, as well as creating appropriate educational and developmental situations, contributes to the realization of their potential, stimulating active engagement and the pursuit of new learning experiences.

The article examines various approaches to defining and classifying unconventional teaching methods in primary education, which offer alternative content, forms, or instructional techniques. The impact of non-traditional teaching formats (such as unconventional lessons, "alternative lessons," and storytelling) on students' cognitive motivation is explored. These situational motivational factors significantly enhance the positive dynamics of young learners' motivation and influence the intensity of their current engagement. They can trigger spontaneous cognitive activity, direct interest, curiosity, positive intellectual emotions, and stimulate the development of creative thinking.

The study analyzes different perspectives on fostering learning motivation in primary school students through the use of non-traditional lesson formats.

Key words: primary school, learning in primary school, motivation, learning motivation, motivation formation mechanisms, cognitive interest, non-traditional learning forms, development of the primary school student's personality.